

โคลงคำว้าไม้ตัด

หลวงมวงคลรัตน์ (ช่วง ไกรฤกษ์) แต่ง

พระเจ้าฟ้างรอง พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิภา

โปรดให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เสวกตรี พระยาราชสัมภรรยากร (ชม ไกรฤกษ์)

พิมพ์มรดก พ.ศ. ๒๔๗๒

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

โคลงตำราไม้ตัด

หลวงมงคลรัตน์ (ช่วง ไกรฤกษ์) แต่ง

พระเจ้าฟ้างเอก พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิภา

โปรดให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เสวกตรี พระยาราชสัมภารากร (ชม ไกรฤกษ์)

เมื่อพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๗๒

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

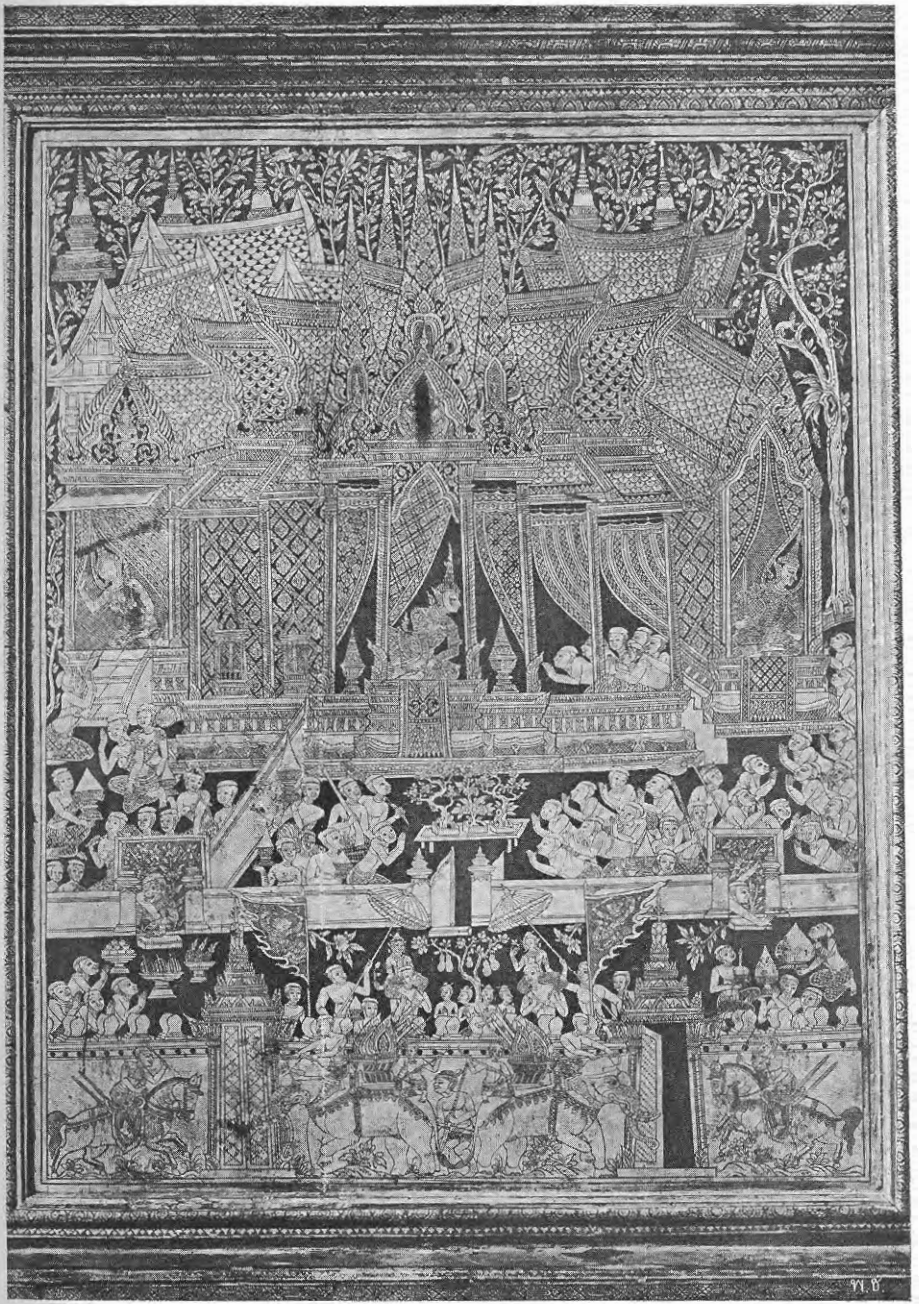
การแต่งต้นไม้ ให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ ตามความพอใจของคนสังเกต
ดูเหมือนจะมีอยู่ ๒ อย่าง คือผูกโครงเป็นรูปต่าง ๆ ตามชอบใจ แล้ว
ปลูกต้นไม้ให้เลื้อยไปตาม โครงนั้นก็ได้ หรือตัดพุ่มไม้ให้ เป็นรูปทรง
อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ จะเรียกในหนังสือนี้ว่า แต่งต้นไม้ อย่าง ๑ อีก
อย่าง ๑ นั้นปลูกต้นไม้ ทรงต้นแล้วพยายามคิดกิ่งก้านหรือตัดลำต้นไม้นั้นให้
เป็นรูปต่าง ๆ เดี่ยวให้เหมือนรูปต้นไม้ใหญ่บ้าง ให้รูปร่างดูซับซ้อน
แปลกประหลาดบ้าง อย่างนี้เรียกว่าตัดต้นไม้

การแต่งต้นไม้เช่นว่ามาดูชอบทำกันทั้งในประเทศทางตะวันออกเช่น
เมืองจีนตลอดจนในยุโรป แต่การตัดต้นไม้เห็นมีปรากฏแต่ที่ในประเทศ
ญี่ปุ่นกับประเทศสยามนี้ ในประเทศสยามตามที่ปรากฏดูเหมือนจะชอบเล่น
กันในตอนปลายกรุงศรีอยุธยา ดันนิษฐานว่า การเล่นต้นไม้ตัดไทยเราเห็น
จะได้คติมาจากญี่ปุ่น ด้วยมีหลักฐานว่าเขาเล่นมาช้านานนับหลายร้อยปี
และมีชื่อไม้ ญี่ปุ่นปรากฏในตำราไม้ ตัดของไทยด้วย แต่ไม้ตัดของญี่ปุ่นนั้น
สืบถามพวกญี่ปุ่นก็ยังไม่ได้ความชัดว่าได้ มีบัญญัติเป็นคำรับคำราวอย่างไร
ได้ความแต่เพียงว่าการตัดต้นไม้ของญี่ปุ่นนั้นมันนานนัก เล่นประกอบ
กับวิธีแต่งสวนบ้าน เช่นก่อเป็นภูเขาเตี้ย ๆ แล้วปลูกต้นไม้ตัด วิธีตัดนั้น
ก็ได้ความแต่เพียงว่าตัดต้นไม้ ให้ เป็นตอให้แตกกิ่งเตี้ย ๆ แล้วก็ตัด
ทรวัดทรงไปต่าง ๆ ตามแต่จะเห็นงาม ความที่ว่านั้นก็เหมือนกับที่กล่าวในตำรา

ของไทยว่า จำพวกไม้ ญี่บุนั้นคิดให้เป็นทองที่ขบขัน ให้กิ่งและพุ่ม
 ได้ ซ่องไฟได้ จังหวะให้เรือนร่มร่มม่อเพียงเท่านั้น แต่การที่ญี่บุนจะได้พา
 ต้นไม้คิดเข้ามาเมืองไทยเมื่อไรนั้น ก็ไม่มีหลักฐานที่จะทราบได้ มีหลักฐาน
 แต่เพียงว่า พวกญี่บุนได้เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยามากตั้งแต่รัชกาล
 ส้มเต๋จพระเอกาทศรถ มาจนในรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง ท่านองจะได้
 พาวิชเตนไม้ คิดเข้ามาในประเทศสยามในระยะนี้ ที่ว่านับเป็นการต้นนิษฐาน
 ทงต้น

หลักฐานที่มีปรากฏแน่นอนนั้นเพียงตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ กรุงรัตน
 โกสินทร์นี้ ด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดต้นไม้คิด
 ให้ปลูกไว้ในพระบรมมหาราชวัง ยังปรากฏอยู่รอบด้านนามัญจาริมพระที่นั่ง
 อมรินทร์วินิจฉัยจนทุกวันนี้ และปรากฏต่อมาว่า เมื่อถึงรัชกาลที่ ๒
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและเจ้านายตลอดจนข้าราชการก็ชอบ
 เล่นต้นไม้ คิดกันมาก ในสมัยนั้นชอบเล่นเป็นไม้ปลูกในกระถางเป็นพัน มี
 รูปภาพเขียนถวายกระถางต้นไม้ คิดเมื่อรัชกาลที่ ๒ ปรากฏอยู่ แม้ใน
 หนังสืออบทกตอนซึ่งแต่งในรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ ก็ชอบกล่าวถึง
 เล่นไม้ คิด จะคิดมาพอเป็นตัวอย่าง เช่นกล่าวในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน
 ตอนขุนแผนชวนเรือนขุนช้าง ดังนี้

“ โฉนดกลางขานร้านดอกไม้	ของขุนช้างปลูกไว้ยู่คาดคิด
รวยรดเกล้าเมื่อก่อนคืน	ขึ้นขึ้นลมชายสบายใจ
กระถางแถวแก้วเกิดพิภุตแกม	ยี่ลุ่นแซมมะดังคัตดอกไฉว
ส้มอวดคัตทรงส้มละไม	ตะขบช้อยคัตไว้ จังหวะกัน ”

ลายตู้แสดงภาพรัชกาลที่ ๒

อธิบายในเรื่องถวายกระถางต้นไม้ตัด

อีกแห่งหนึ่งตอนขุนแผนพานางวันทองหนี นางวันทองตั้งเรือน ดังนี้
 “ ถึงกระถางต้นไม้ชายคาตูด เป็นคู่ ๆ ชูช้อรชร
 มะขามโพรงโค้งคู้เป็นข้อค้ออก ผักกรอกแห้งเกราะกระเทาะตอน
 จันทน์หอมจันทน์คณาจะสาจร มลิซ้อนช่อนช้อย่างดี ” ดังนี้

แต่ว่าต้นไม้ดัดที่เตนกันมาในสมัยนั้นหาไม่มีใครแต่งหนังสือตำรับตำราบัญญัติไว้อย่างไรไม่ หนังสือตำราต้นไม้ดัดเพิ่งมาเกิดขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๕ ด้วยหลวงมวงคตวิตัน (ชวง ไกรฤกษ์) พยายามแต่งเป็นโคลง และให้เขียนรูปภาพต้นไม้ดัดตามบัญญัติไว้ในตำรานั้น ตำราต้นไม้ดัดจึงมีขึ้น และตำราของหลวงมวงคตวิตันนั้น มหาเสวกเอก พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ (นพ ไกรฤกษ์) ผู้เป็นบุตรได้มีแก่ใจถวายไว้ในหอพระสมุดสำหรับพระนครนานมาแล้ว แต่บอกขอให้สงวนไว้ เพื่อจะพิมพ์ในกรรกดนี้เองด้วยวงศ์ตระกูล จึงให้รอการพิมพ์ตำราต้นไม้ดัดมาหลายปี บัดนี้พระยาบุรุษ ฯ มาแจ้งว่า พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าอาทราทิพยนิภาทรงพระกรุณาโปรดจะรับพิมพ์หนังสือประทานเป็นของแจกในงานปลงศพพระยาด้มภรากร (ชม ไกรฤกษ์) พระยาบุรุษ ฯ เห็นว่าควรจะถวายหนังสือตำราต้นไม้ดัดของบิดาให้ทรงพิมพ์ได้ จึงขอให้ราชบัณฑิตยสภาจัดการพิมพ์ ถวายตามความประสงค์

ได้ความในเรื่องตำนานต้นไม้ ดัดต่อมาดังปรากฏอยู่ในโคลงของหลวงมวงคตวิตันว่า เมื่อในรัชกาลที่ ๒ นั้น เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษมนตรีทรงทราบตำรา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงกำหนดไว้ และทรงชี้แจงแก่นายดั่งคนหนึ่งซึ่งเป็นข้าในกรมทรงใช้สอยในเรื่องต้นไม้ดัด กรมหลวงพิทักษมนตรีได้พระชนม์แล้ว ต่อมานายดั่งออกบวช

เป็นภิกษุ หดวงมกครัตนได้รู้จากคุ้นเคย จึงได้ตำราต้นไม้ ตัดมาจาก
พระดั่ง แล้วเอามาแต่ง โคลงชั้นไว้เพื่อจะให้เป็นการปรากฏอยู่ถาวรสืบไป

ไม้ตัดที่กำหนดไว้ในตำรามี ๘ อย่างด้วยกัน รูปทรงต้นฐานและ
วิธีตัดเป็นอย่างไร ปรากฏอยู่ในคำโคลงและภาพซึ่งได้พิมพ์ไว้ ต่อไป
ข้างหน้า จะคัดแต่ข้อกับอธิบายลักษณะไม้ตัด แต่งให้เข้าใจพอ
เป็นเค้าก่อน คือ

๑ ไม้ชบวน มาแต่คำว่า กระบวน (อาจตัดได้ โดยกระบวน
ต่าง ๆ) ซึ่งในโคลงตำราไม้ตัดเองก็ปรากฏแต่เพียงว่า ตัดให้ทรงต่ำ
และตัดกิ่งกวเวียนไปให้ ได้ช่องไฟได้จังหวะ และแต่งพุ่มให้เรียบร้อย
เท่านั้น เห็นจะถือเอาทรงงามเป็นสำคัญ ไม่กำหนดกิ่งก้านเป็นรูปร่าง
อย่างไร ไม้ชนิดนี้มีเด่นกันมากเพราะตัดง่ายกว่าอย่างอื่น ไม้ตัด
ทั้งหลายที่ปลูกอยู่ริมบริเวณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เป็นไม้ตัดจำพวกนี้

๒ ไม้ฉาก เหมือนไม้ที่เขียนในฉาก เช่นฉากที่กั้นที่ปลงศพขุนนาง
เป็นคน ควรยุติได้ว่าไม้ฉากนั้นต้องตัดให้เป็นมุมเป็นเหลี่ยมแต่งทรง
ให้แบนให้เข้ากับฉากได้ ไม่โหวงโหวง และไม้ฉากนี้ผู้แต่งตำรากล่าวไว้ว่า
นานไปจะศูนย์ เพราะตัด “ สูงงามสุดยากปานปูนเช่นกัน ”

๓ ไม้หักเหียน กล่าวตามชื่อ หัก ได้แก่กัณฑ์ลง เหียน
ได้แก่หัน ต้นฐานของกิ่งจะต้องหักห้อยลงมาก่อน แล้วหันคดเคี้ยว
ไปตามเรื่อง ไม้ต้นนี้ผู้แต่งตำราก็ว่าตัดยากเหมือนไม้ฉาก

๔ ไม้เขน คือไม้ที่มีทำทางอย่างเขนเด่นโชน อันทำทำตัว
เขน ห้อยมือตงข้างหนึ่ง ยกมือชนข้างหนึ่ง หรือยกมือชนทง ๒ ข้าง

๕ ไม่เข้าขอม คือตัดเตียนรูปต้นไม้เข้า แต่ทำเป็นขนาดย่อม ๆ

๖ ไม่ญี่ปุ่น คือตัดตามแบบไม้ตัดของญี่ปุ่น

๗ ไม่กำมดอ เห็นจะหมายความว่าตัดให้เหมือนรูปต้นไม้ที่จั่น

และญี่ปุ่นเขียนเครื่องกำมดอเข้ามาขาย ในโคตงจึงไม่กำหนดลงไปแน่
ว่าให้ตัดเป็นรูปทรงอย่างไร เป็นแต่ว่าตัดให้โตทงทัด ให้กิ่งโตงทงหระ
ได้ช่องไฟ และให้เรื่อนงามเท่านั้น

๘ ไม้ตลก คือตัดให้รูปดูขบขัน ลักษณะเป็นกะมุกะมูกะมา เช่น
หัวโต หรือกลางบ้อง เป็นต้น

๙ ไม้เอนชาย เห็นจะหมายเอาอย่างไม้ที่เอนไปทางเดียว อย่างไม้
ตามชายคดิ่ง

ไมทั้ง ๙ อย่างนี้ ในอย่างหนึ่ง ๆ อาจตัดแยกเยื้องจากกันได้บ้าง
โดยไม่ให้เสียทรงตามแบบเดิม จึงปรากฏในภาพทำไว้อย่างตะ
หลาย ๆ แบบ วิธีตัดมีข้อบังคับเคร่งครัดอยู่อย่าง ๑ คือต้องกดขนาด
(แผลที่ตัด) ให้สั้นที่สุด ถ้ากดไม่สั้นถึงจะตัดได้ต้นไว้ก็ไม่นับถือ

เมื่อจะพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ใครคิดจะทำรูปฉายาลักษณะไม้ที่ตัดได้ตาม
คำราม่าพิมพ์ไว้ด้วย แต่มาได้ความปรากฏว่า ในบรรดาผู้เดินไม้ตัด
ย่อมถือคำราม่าของหลวงมงคตรัตนเป็นหลักทุกคน เพราะไม่มีคำราม่าอื่น
นอกจากนี้ ถึงกระนั้นการตัดต้นไม้นั้นไม่มีใครมีใครสามารถจะตัดได้
ให้ตรงตามคำราม่า การที่เดินไม้ตัดกันในปัจจุบันนี้จึงคิดตามแต่จะเห็นงาม
และที่จะสามารถทำได้เป็นพัน นอกจากไม้กระบวนยังหาตัวอย่างให้ตรง
ดังคำราม่าให้ครบทั้ง ๙ อย่างไม่ได้

(๖)

อนึ่งในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ พระยาบุรุษฯ ได้เรียงประวัติของ พระยาราชล้อมภารากร ส่งมาขอให้พิมพ์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย จึงได้ให้พิมพ์ไว้ต่อคำนำนี้ไป

ราชบัณฑิตยสถานขอถวายอนุโมทนาในพระกุศลจรรยา ซึ่งพระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิภา ได้ทรงบำเพ็ญเป็นญาติกกรรม อุทิศกัลปนาถประทานแก่พระยาราชล้อมภารากร และได้ทรงพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย

ศิริ อภินิหาร

นายกกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

พระยาราชสัมภารากร (ชม ไกรฤกษ์)

พ.ศ. ๒๔๐๕ พ.ศ. ๒๔๗๒

ประวัติพระยาราชสัมภารากร

เสด็จศรี พระยาราชสัมภารากร (ชม ไกรฤกษ์) เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันอังคาร แรม ๙ ค่ำ เดือน ๘ ปีชวด ตรงกับวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๘ ที่บ้านปากคลองไฉ่อย่าง จังหวัดพระนคร พระยาราชสัมภารากรเป็นบุตรหลวงมณฑลรัตนราชมนตรี (ช่วง ไกรฤกษ์) ท่านชววิชายไฉ่เป็นมารดา มีพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน ๗ คน คือ

- ๑ นายชั้น ไกรฤกษ์ เป็นมหาดเล็กพิเศษในรัชกาลที่ ๕
- ๒ คุณหญิงจันทร์ ภรรยาพระยาพิพิธโกศัย (เชษฐ หังส์สุด)
- ๓ พระยาราชสัมภารากร (ชม ไกรฤกษ์)
- ๔ เจ้าจอมมารดาชุ่ม ในรัชกาลที่ ๕
- ๕ พระยาบุรุษรัตนราชพัตภ (นพ ไกรฤกษ์)
- ๖ นางสาวโย ไกรฤกษ์
- ๗ พระยาประเสริฐสุคตภิจ (เพิ่ม ไกรฤกษ์)

พระยาสัมภารากร ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กพิเศษ ในรัชกาลที่ ๕ เรียนหนังสือไทยในโรงเรียนหลวง ดำเนินพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) อุปสมบทวัดโสมนัสวิหาร ๑ พรรษา สัมเด็จพระวันรัตน์ (ทับ) เป็นอุปัชฌาย์

ครั้งหนึ่งโปรด ๑ ให้ไปรับราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ แต่กลับมารับราชการในกรมมหาดเล็กตามเดิม

พระยาราชดำริภากากร เป็นผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา
 อยู่เสมอ เช่นถวายเช่าสำรับแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรทั้งวัดประจำอยู่เป็นนิจ
 ณวัดโสมนัสวิหารเดือนละ ๗๐ บาทเสมอ และทั้งซ่อมแซมเสนาสนตาม
 วัดหลายแห่ง ได้ตั้งเคราะห์ผู้ซัดสนให้ ได้บวชเป็นพระภิกษุและสามเณร
 หลายองค์ ทั้งเป็นผู้อุปถากอยู่เสมอด้วย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ทำบุญ
 อายุครบ ๖๓ ปีบริบูรณ์ ได้สร้างสะพานโครงเหล็กหล่อคอนกรีต ๑ สะพาน
 ข้ามคลองบางลำภู ซึ่งสะพานเก่าเป็นไม้ชำรุดอยู่นั้น

ในล้นวันอังคาร เมื่อได้คุ้นเคยดีมากกับผู้ใดไม่ว่าจะเป็นชั้นบรรดาศักดิ์สูงหรือต่ำ ย่อมมีจรรยาอันดีภาพอ่อนโยนไม่ถ้อยคำถือศักดิ์ จึงเป็นที่ชอบพอรักใคร่ของผู้ที่คุ้นเคยแทบทั่วไป

ยศ บรรดาศักดิ์

ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นนายรองเสนาห์ มหาดเล็กเวรเดช
 เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๓

ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นนายเสนาห์ หุ้มแพร มหาดเล็ก
 เวรเดช เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๘

ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นพระณรงค์ วิชิต กรมพระตำรวจ
 เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๖

ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นพระหฤทัย กรมพระตำรวจ เมื่อ
 วันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓

ได้รับพระราชทานยศ เป็นขุนตำรวจตรี เมื่อวันที่ ๓๓ สิงหาคม
 พ.ศ. ๒๔๕๕

(๘)

ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นพระยาราชนิมิตถาวร กรมคลัง
ราชการ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

ได้รับพระราชทานยศเป็นเสวกตรีกระทรวงวัง ในรัชกาลที่ ๖
เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๖ และเมื่อเมื่อดังของเด็บบากได้เป็น

สมาชิกเด็บบ้า เป็นนายหมวดประจำอยู่ในกรมยกรับตัวเด็บบ้า

เหรียญ

- พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้รับพระราชทานเหรียญรัชฎาภิเศก
- พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้รับพระราชทานเหรียญประพาศยุโรป
- พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้รับพระราชทานเหรียญราชรุจิภาไหด่อง รัชกาล
ที่ ๕
- พ.ศ. ได้รับพระราชทานเข็มครุฑ
- พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้รับพระราชทานเหรียญทวิธาภิเศก
- พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้รับพระราชทานเหรียญรัชสมงคล
- พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานเหรียญรัชมังคลาภิเศก
- พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทานเหรียญบรมราชาภิเศก รัชกาลที่ ๖
- พ.ศ. ได้รับพระราชทานเหรียญราชรุจิภาไหด่อง รัชกาล
ที่ ๖
- พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทานเข็มโอยวาทเด็บบ้า

ตรา

- พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้รับพระราชทานตราเบญจมาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ ๕
- พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้รับพระราชทานตราเบญจมาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ ๕

(๓๐)

ถึง พ.ศ. ๒๔๗๓ พระยาราชนัดมภารากรป่วยเป็นโรคชรา จนถึง
วันจันทร์ที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ เวลา ๒๓ นาฬิกา ๔๓ นาที ถึง
แก่กรรมที่บ้านในคลองบางลำภู ตำบลบ้านพานถม จังหวัดพระนคร
คำนวณอายุได้ ๖๒ ปี ๓๐ เดือน ๕ วัน ได้รับพระราชทานน้ำอาบศพ และ
หีบศพของหลวงเป็นเกียรติยศ

พระยาราชนัดมภารากร มีภรรยาหลวงชื่อแม่น แต่ไม่มีบุตรและธิดา
มีธิดาที่เกิดแต่แม่ภรรยา ๑ ชื่อนัก เป็นภรรยาอำมาตย์ตรี หลวงอุษงค์ดี

(ทวน บุนนาค)

โคลงไม้ตัด

หลวงมงคลรัตน์ (ช่วง ไกรฤกษ์) แต่ง
ในรัชกาลที่ ๕

๑	พระบาทบรมนาถเจ้า	จอมด๋ยาม
	ทรงแบบไม้ตัดงาม	เรียบร้อย
	ขบวนตัดคัตจัดตาม	กรุงเก่า มาแฮ
	โปรดแบบบรรยาล้อย	ถูกदैวเกณต์หา ฯ
๒	กรมหลวงพิทักษ์ร้อย	มนตรี ทรงเฮย
	เชนกับญี่บุนท์	บาช่อม
	หกเหี้ยนพิบัติดี	ถวยเทียบ แบบแฮ
	ดิบเอ็ดกิ่งพรงพร้อม	แยกใช้ กิ่งด้าม ฯ
๓	พระด้วงรองบาทไท้	กรมหลวง
	ฝึกหัดสันทิตปวง	ปลุกแก้
	แต่ดงบอกระบั้นหวง	สอนหัด ชินเฮย
	จิ่งประจักษ์เหตุแท้	ท่านอั้งออกองคค์ ฯ
๔	ไม้ขบวนวาดเขี้ยว	วงเวียน คั่นนา
	คอคำคัตเรือนเจียน	เรียบร้อย
	ทักิ่งชอบไซ้เนี่ยน	สันทษ์อง ไฟเฮ
	ทรงพุ่มซิดเส็ดช้อย	ช้องชั้นจิงหวะวาง ฯ

๕	ฉากแบบ โคนทอคน้อย	หนึ่งงาม
๑	ที่คัดคบชดตาม	หักค้อม
	คยย่อถึงค่อด้าม	ด้มแบบ เดิมขอ
	คั้นชดเค่ากั้งหย่อม	ออย่าซ่าเดี่ยวคม ฯ
๖	หกเขียนเห็นดัดคู่	ชดทับ
	คอปเตเวเรือ่นรับ	ถอดพลั่ว
	ที่ขอดทอดทวนทับ	ทบกั้ง กดแย
	คุดจหมัดมวยงิ้ว	ผงดาง่าผงกหงาย ฯ
๗	ไม้เซนเบนกั้งท้าย	ทวนลง
	โคนมุ่มภูคั่นทรวง	เกว้อเก้อ
	ที่ขอดทอดทวนหง	เห็นชด คู่แย
	คุดจมฤคเหลี่ยชชะง้อ	ชะงอกเง้อมมาหลัง ฯ
๘	ป่าข้อม โคนมุ่มคั่น	ตามตรง
	คบแยกด้ามกั้งจง	จิดเก้า
	จั้งหวะระยะวง	เวี่ยนรอบ กดมแย
	จัดช่องไฟให้เก้า	ถ่วนคั่นคัตเรือ่น ฯ
๙	ไม้ข้อม รวบทั้ง	กำมะตอ
	คดกรากเอนชายมอ	มากใช้
	ท่วงทที่ชันพอ	ภูมคดก
	คกั้งจั้งหวะใต้	ช่องพร้อมเรือ่นเด่มอ ฯ

- ๑๐ เกาชนิตนบช้อข้าง
โดยบูรณเรือกตาม
จัตคัตจัตคัตงาม
พอประจักษนามนัย
- ๑๑ ขุนทองดีเก่าแจ่ง
ดิชิตโคตงไม้คัต
เคยฝึกเด่นโดยจัต
เพื่อจะคัตคองไว้
- ๑๒ ผู้ม่วรยพร้อม
เย็นกมดนาเนียน
เด่นคัตคัตคองเจียน
โดยประณคณบแท
- ๑๓ ทำจนกลบबाटได้
จิงจกขมผมือ
แผดबाटอุจาดค้อ
เป็นที่ค้ำห็นได้
- ๑๔ พระบัตนฑูรโปรดไม้
กับบ่าช่อมช่ายเขน
โรงหุ่นแต่งทุกเวร
ดมฉากดมเขาทาง
- ชอกนาม ไม่เฮย
ต่อถ้อย
คงเงอน นนนา
เนื่องไม้มเติม ฯ
- จำถนัด
แต่งไว้
จวบพระ คังวงนา
คัจถ้อยกถอนแถดง ฯ
- เพดินเพียร
เนนแก่
จัตพุ่ม เรือนแฮ
ท้านนัจคัตได้มอ ฯ
- นับถือ
แม่นไม้
รอยคัต คงนอ
คัตค้ำนค้ำฉิน ฯ
- นามเขน
ชอกคัง
วางเทียบ งามแฮ
เทียบพนไฟพระหรง ฯ

- ๑๕ ◉ กรมพระพิพิชิตได้ ทรงมา
กรมพระพิทักษ์หา เช่นบ้าง
เอนชายป่าซ่อมตรา ตรงชื่อ เดิมเคย
พอประจักษ์จิตต์อ้าง ออกให้เห็นพยาน ฯ
- ๑๖ ◉ ไม่ชบวนฉากแบบตั้ง ต้องระนิค
ในพระราชวังสถิต เกิดพร้อม
พระบาทพระนั่งเกล้าสถิต รักรุกข์ ไฉนนำ
มาบัดนี้ทรงล้อม แทรกพันพรรค์ชบวน ฯ
- ๑๗ ◉ หกเขียนฉากแบบนี้ นานคูนัย
เพราะบ่เห็นด่มบรรณ เว็ดร้าง
สุดงามสุดยากปูน ปานเช่น กันแย
ต้องรุกข์แถวบางข้าง เชิดคล้ายพอแปลง ฯ
- ๑๘ ◉ รอบกตมกว้างคันคี่ ยาววัด
สี่ส่วนประจงคัต แดงไค้
คอสองส่วนเจ็ดซัด ซาม่อ หมายเคย
พิบ่ท่อนหนึ่งต้องให้ หักรู้อ้วนเดิม ฯ
- ๑๙ ◉ บาดคัตวัดหยงพัน พุนดิน บนเคย
พิบ่สี่บันสองจิน ตะนะไค้
เป็นคอคำพอนิน ผันเด่น แดพื่อ
ที่คัตหนึ่งต้องให้ หักชำ้อ้วนเดิม ฯ

๒๐๑ ๐ คุมามจิ่งหวะคต๋อง

บิตฉล็กหกเพดไผด

ที่เวงท่าเพดงไถด

หงายหมัดชัตมวย้งว

๒๐ ๐ ทัยฮอดหวนหกให้

ที่กิงด้อดพดิกแพดง

ที่เวอนคัตเวอนแदैดง

ที่วกจิ่งหวะคัน

๒๒ ๐ เซี่ยนไว้วังวัดเค้า

ฝักคัตคัตคต๋อง

กะกงหนิงด๋องด๋อง

กิงด๋ิบเอ็ดคาคคน

ฉนินโต

ไพล่พัตว

ถดาเผ่น โยนแฮ

ชะง็อกเอี้ยวจกถดา ๗

เห็นแวง

เพดียงคัน

คุดจระ ทุ่มเอย

คิดเท่าคันเด่มอ ๗

ควรตรง

เดหันน

ด่มเหตุ ไซ้หน้า

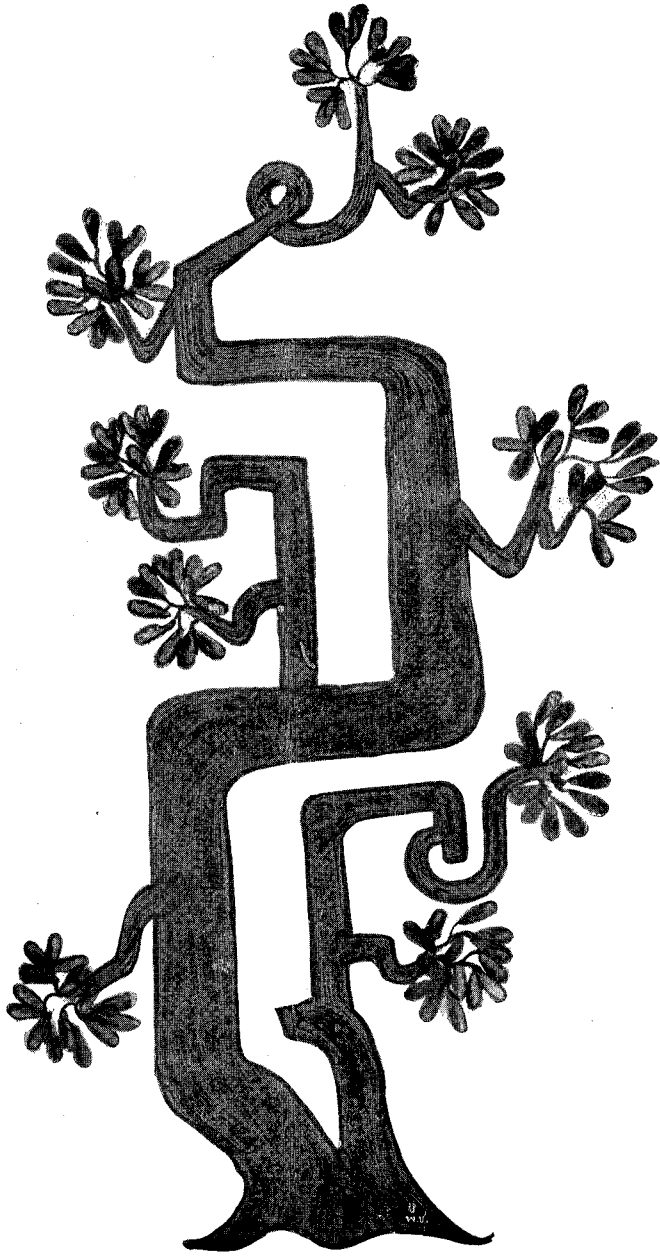
คิดไม้หักเหียน ๗

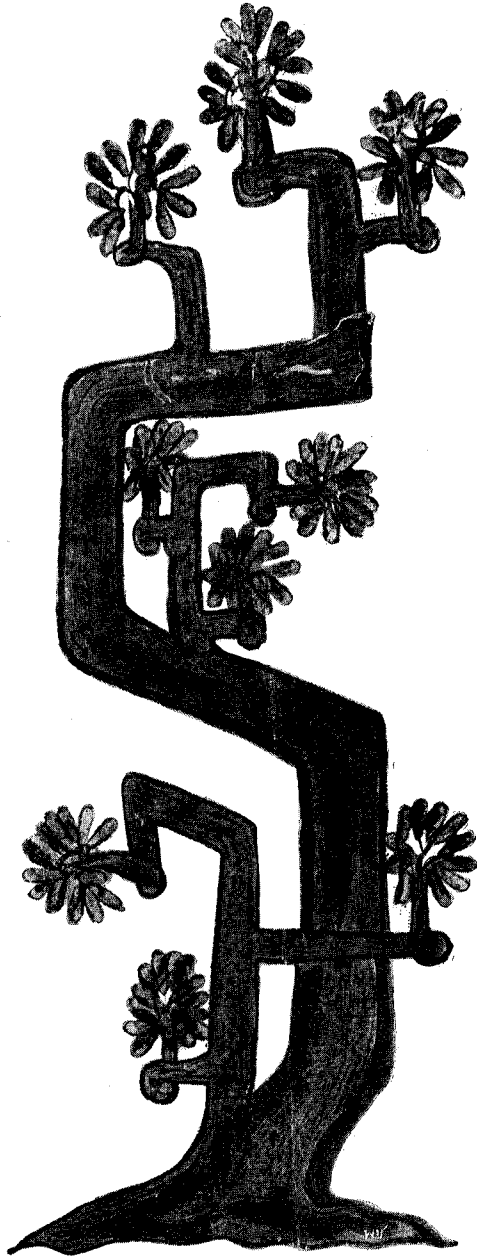
ไม้ชะบวน

๗๒
ไม้ชะบวน

ไม้ฉาก

ไม้ฉาก

ไม้ฉาก

1 11 67.0. 2518

ไม้หกเหียน

ไม้หกเหียน

ไม้ทกเทียน

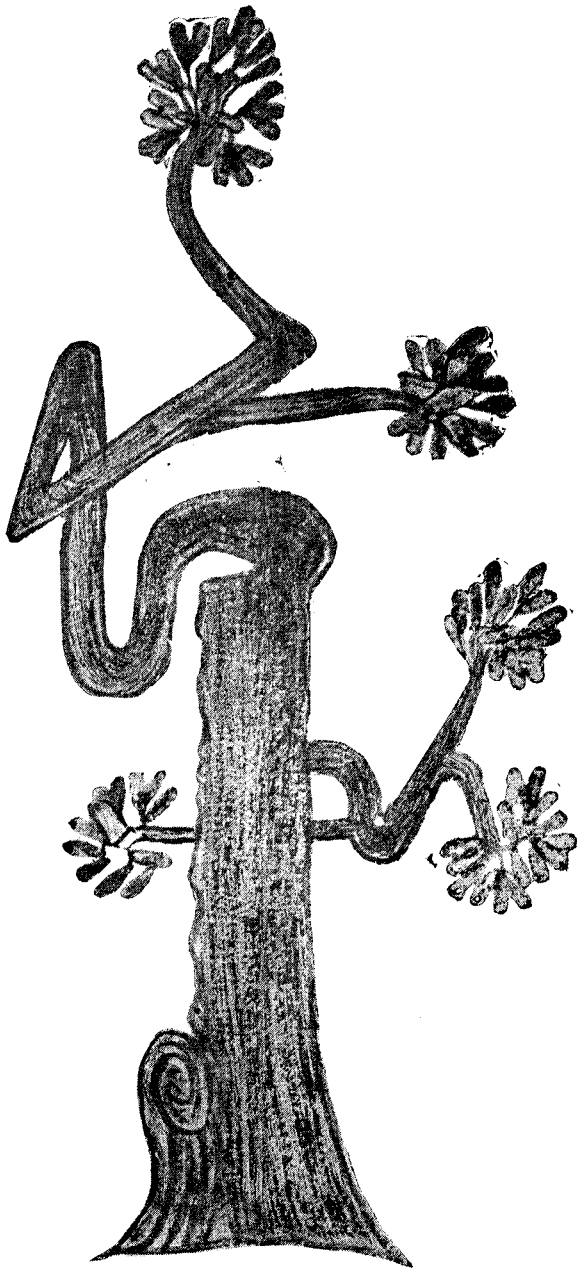
ไม้หกเทียน

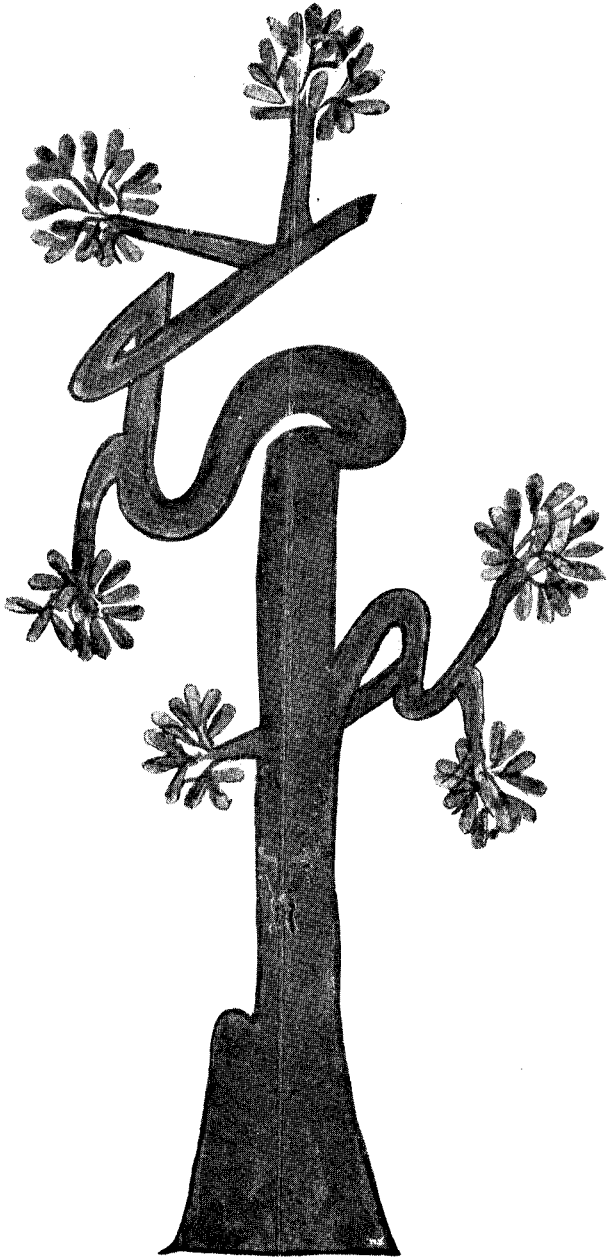
ไม้ทกเทียน

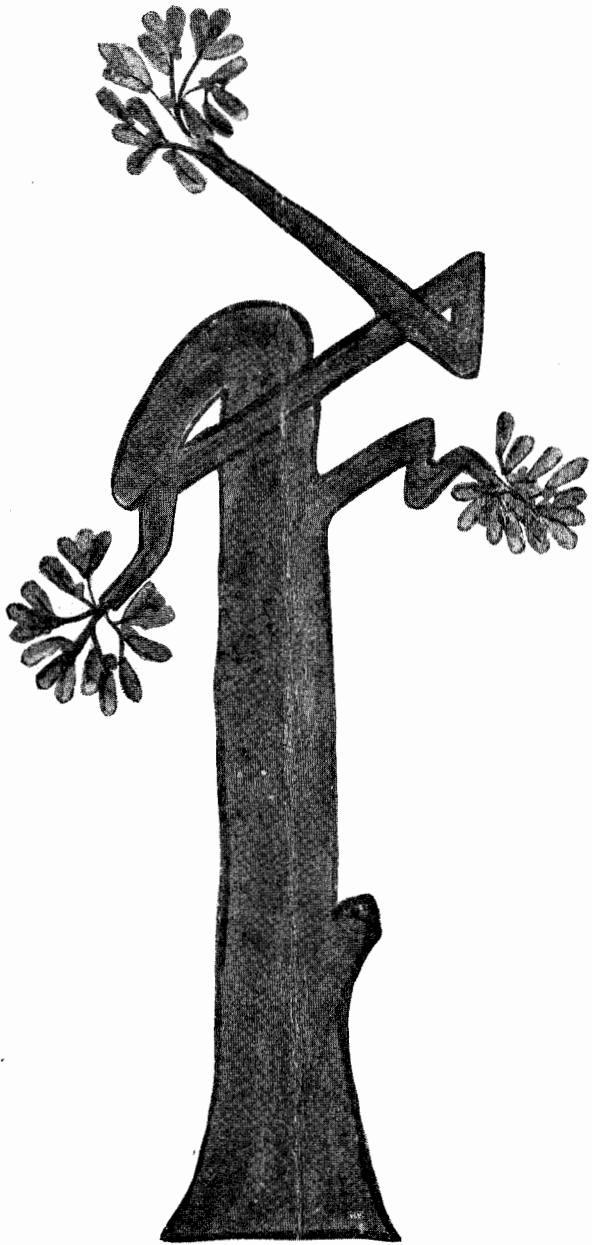
ไม้หกเทียน

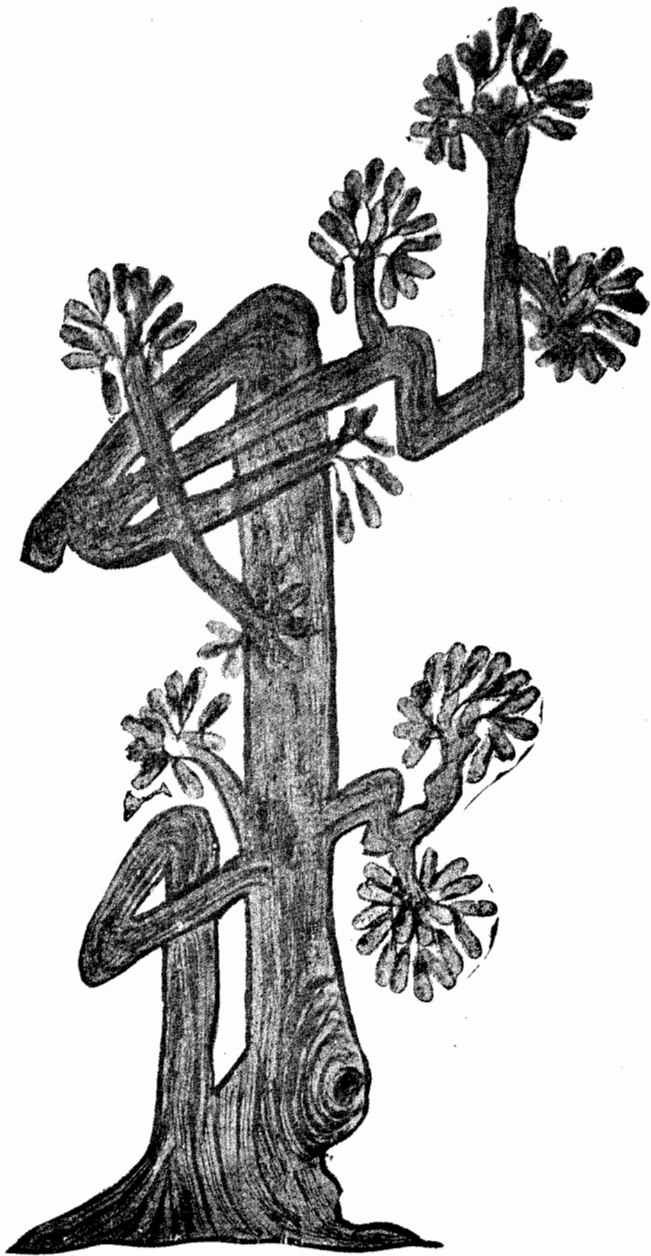
ไม้ทกเทียน

ไม้หกเทียน

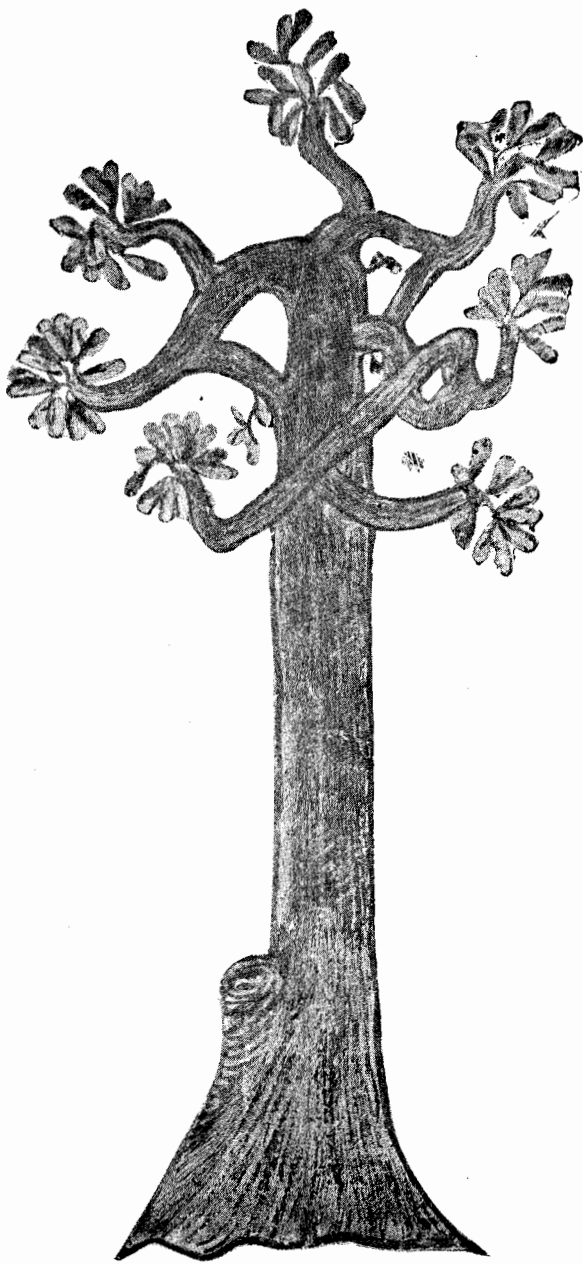
๗^๒
ไม้เขิน

๗๕๑ ข
ไม้พาลอม

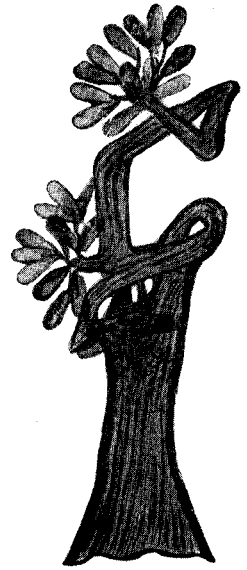
ไมป่าขอม

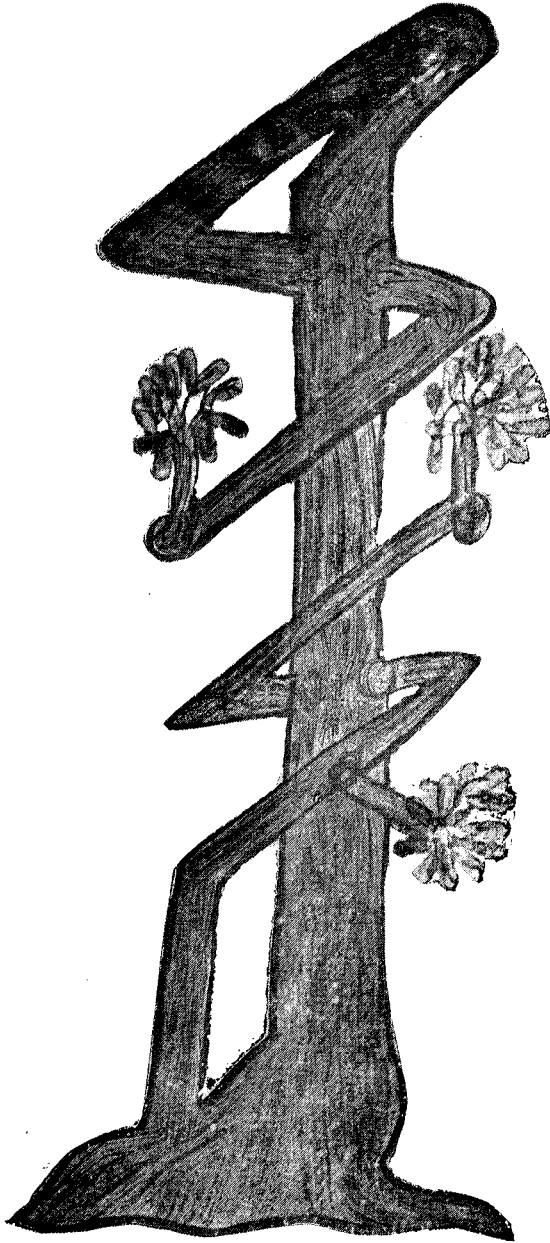
๗๒๑ ๒
ไม้พาล้อม

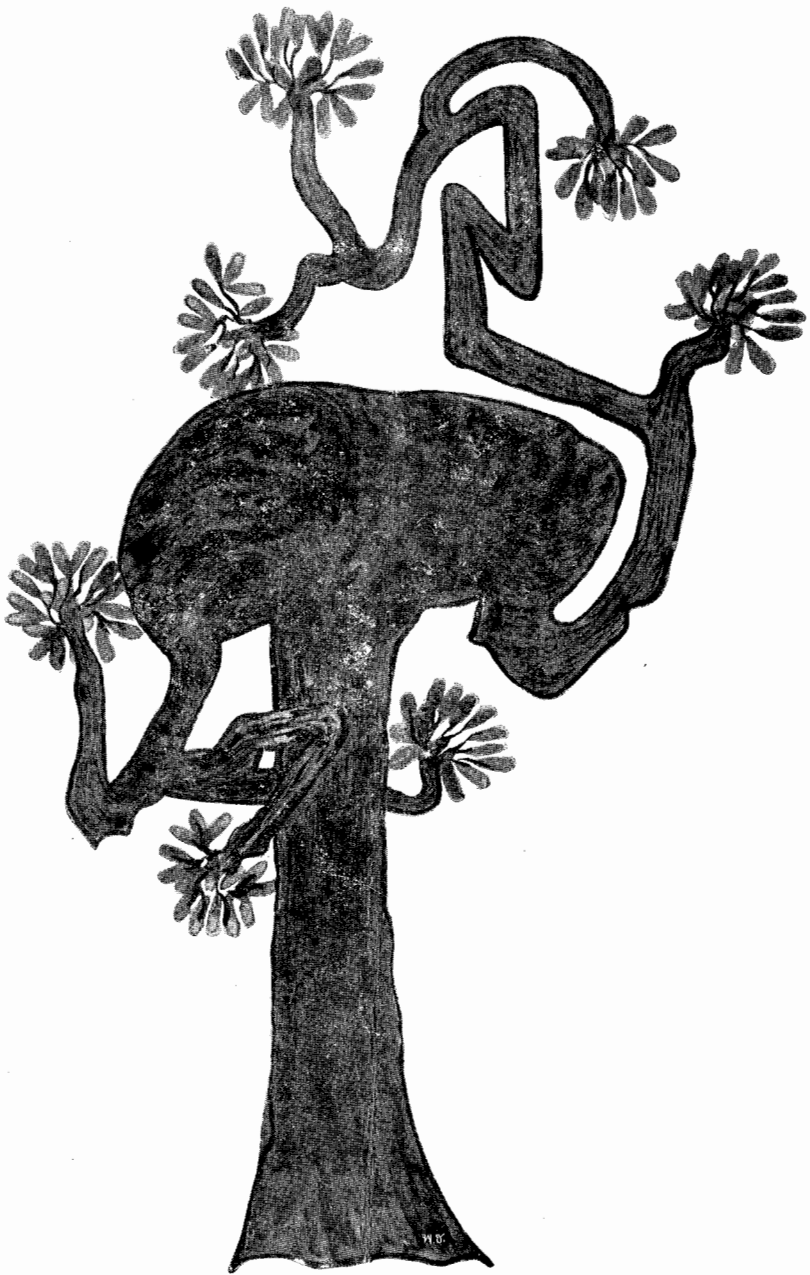
๗๒๓ !!
ไม้ ขุนน

ไม้กำมะถัน

ไม้ก้ามดอ

ไม้ทลก

ไม้ตลก

ไม้เอนชาย

ไม้เอนชาย